

відповідні уміння та навички і професійно важливі якості. Упровадження в практику організації навчального процесу магістрів з економіки і підприємництва

вище зазначених умов значною мірою підвищить якість професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю.К. Бабанский. – М.: Просвещение, 1985. – 208 с.

2. Барановська Л.В. Педагогіка та психологія вищої школи: навчальний посібник для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня – магістр вищих навчальних закладів. – Київ: Національний авіаційний університет, 2013. – 291 с.

3. Бондар М.М. Педагогічні умови розвивального навчання майбутніх аграрників у процесі вивчення загальноінженерних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / М.М. Бондар. – К., 2007. – 20с.

4. Булгакова Н.Б. Методика викладання у вищій школі: навч. посібн. / Н.Б.Булгакова, В.О.Рахманов. – К.: НАУ, 2012. – 204с.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і ред. В.Т.Бусел. - К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. - 1728с.

6. Загородна О.Ю. Формування комунікативної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей засобами інноваційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти/О.Ю.Загородна – К.,2010. - 20с.

7. Іванченко Є.А. Теоретичні основи системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів: Монографія - Одеса: Поліграф, 2009.- 400с.

8. Лісниченко А.П. Підготовка майбутнього вчителя до творчої самореалізації в професійній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед.

наук: спец. 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / А.П. Лісниченко. – К., 2011. – 20 с.

9. Мойсеюк Н.Е. Педагогіка. Навчальний посібник. [5-е видання, доповнене і перероблене] / Н.Є. Мойсеюк. – К., 2007. – 656 с.

10. Ожегов С.И. Словарь русского языка /С.И.Ожегов. - М.: Рус.яз., 1984. – 816 с.

11. Приходько Т.П. Педагогічні умови формування готовності майбутнього економіста до викладацької діяльності у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Т.П.Приходько – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2009_1/files/ped_01_09_Prihodko.pdf.

12. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навч. посіб. / М.В.Савчин. – К.: Академвидав, 2007.- 424с.

13. Слостенін В.А. Педагогіка : [учебное пособие] / В.А. Слостенін. – М., 1997. – С. 24.

14. Словарь-справочник практического психолога / Под ред. Н.И. Конюхова. – Воронеж: Изд-во НПО «МодЭк», 1996. – 224 с.

15. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник / О.М. Степанов, М.М.Фіцула. – К.: Академвидав, 2006.- 520с.

16. Хоменко М.П. Фактори, що впливають на ефективність практичної підготовки молодших спеціалістів-аграрників / М.П.Хоменко // Проблеми освіти.-К.,2003. – Вип. 31. – С.11-19.

17. Чорній В.Я. Формування готовності до професійного спілкування майбутніх фахівців банківської справи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / В.Я.Чорній – К.,2010.-20с.

Подано до редакції 15.03.13

УДК 378.2

О. О. Резван

РЕФЛЕКСІЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

У статті обґрунтовується необхідність організації рефлексивної діяльності іноземних студентів з метою набуття ними готовності до фахової діяльності.

Ключові слова: професійна підготовка, готовність до професійної діяльності, рефлексивна діяльність, іноземні студенти.

Актуальність дослідження. В сучасному суспільстві вища освіта переживає певні зміни. Вищі навчальні заклади отримують певний рівень акредитації, формують і впроваджують надання додаткових освітніх послуг. Поступово дипломи про вищу освіту, одержані спеціалістами в Україні набувають дійсності і в

світовому суспільстві. Спеціалісти з українськими дипломами визнаються у багатьох країнах Середнього та Ближнього Сходу, Африки, Південної Америки. Тому одним з важливих питань сучасної української вищої школи є питання підготовки іноземних громадян, надання їм високоякісної освіти, сприяння підвищенню

кількості іноземних громадян, що бажають навчатися в Україні. Ця робота по створенню освітнього середовища підготовки іноземних громадян сприяє залученню у бюджет України немалих коштів. Саме тому одним з завдань вищої школи в умовах ринкової економіки є створення умов для навчання іноземних громадян.

Зараз у країні створено багатоступеневу систему роботи з іноземними студентами. Початковим ступенем їх освіти є підготовчі факультети, основним завданням яких є надання іноземцям рівня мовної компетенції для їхнього подальшого навчання в університетах України. Однак актуальною проблемою освітнього сьогоднішнього щодо іноземних студентів в українських вишах є їхня готовність опанувати фахові програми після закінчення підготовчих факультетів, рівень якої спричиняє готовність до фахової діяльності взагалі.

Метою статті визначаємо обґрунтування необхідності організації рефлексивної діяльності іноземних студентів з метою набуття ними готовності до фахової діяльності.

Аналіз наукових досліджень з теми. Розв'язання питання щодо ефективності фахової підготовки майбутніх спеціалістів полягає у визначенні сутності та змісту первісних понять "підготовка" і "готовність". Ці дефініції не є тотожними. Підготовка – це динамічний процес, готовність – кінцевий або проміжний результат процесу підготовки. У науковій педагогічній і психологічній літературі достатньо повно розроблено теоретичні й практичні питання загальної професійної підготовки фахівця, формування його готовності до діяльності: сформульовано поняття "підготовка" і "готовність до професійної діяльності", визначено зміст і структуру цих понять, виявлено основні параметри й умови, що впливають на ефективність підготовки, динаміку, тривалість і стійкість готовності до професійної діяльності. Так, у сучасних наукових працях психологічні аспекти готовності до професійної діяльності висвітлено у працях Е. Зеєра, Е. Клімова, Л. Мітіної, В. Семиченко та ін. У працях О. Леонтьєва достатньо повно розглянуто психологічну структуру діяльності, яка, на його думку, має такі складові: потреба – мотив, мета – умови досягнення, цілі і співвідносні з ними діяльність – дія – операція [4].

Проблемі професійно орієнтованої діяльності доузітської підготовки присвячено дисертаційне дослідження С. Сошенка, навчальна діяльність іноземних студентів розглядається у роботах І. Зимньої, І. Аль-Шабуля.

На основі праць Д. Ельконіна, А. Запорожця, І. Ільєсова, В. Ляудіс, А. Подольського, з'ясовано, що навчальна діяльність визначається як діяльність, у процесі якої суб'єкт навчання змінює себе.

Сутнісний зміст поняття "професійна підготовка" полягає у процесі формування сукупності спеціальних знань, умінь і навичок, якостей і трудового досвіду, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії [5].

Готовність до професійної діяльності – це позитивне ставлення до праці, певний рівень володіння професійними знаннями, вміннями та навичками, зді-

бності, психологічний стан особистості, що характеризується ступенем підготовленості людини до професійної роботи [6].

Отже, процес професійної підготовки містить такі основні компоненти: *мотиваційно-ціннісний* (сукупність пізнавальних інтересів, мотивів, ціннісних орієнтацій; сформованість особистісно та професійно значущих якостей, необхідних для здійснення професійної діяльності), *когнітивний* (знання, які необхідні для професійної діяльності та допоміжні знання, що формують загальну ерудицію фахівця), *процесуальний* (сукупність умінь і навичок, якість засвоєння й узагальнення яких необхідні для успішного надбання практичного професійного досвіду), *аналітико-рефлексивний* (аналіз, осмислення, самоаналіз виконаної роботи, що вимагає критичності мислення, здатності до оцінних суджень, експертизи якості власної діяльності, рефлексію та корекцію результатів навчальної діяльності) [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Серед базових напрямів розробки проблеми рефлексії можна виділити такі: *діяльнісний напрям, суть якого виявляється у розгляді рефлексії як компонента структури діяльності* (Л.С. Виготський, А.Н. Леонтьєв); *рефлексія у контексті проблематики психології мислення* (В.В. Давидов, Ю.Н. Кулюткін, І.Н. Семенов, В.Ю. Степанов); *рефлексивні закономірності організації комунікативних процесів* (В.С. Біблер, С.Ю. Курганов); *рефлексія у структурі спільної діяльності* (В.А. Недоспасова, В.В. Рубцов); *рефлексія як інструментальний засіб організації навчальної діяльності* (О.С. Анісімов, М.Е. Боцманова, А.З. Зак, А.В. Захарова); *рефлексія як результат осмислення своєї життєдіяльності (особистісний напрям)* (Ф.Є. Василюк, М.Р. Гінзбург, А.Ф. Лазурський); *рефлексія як форма діяльності розуму* (А.А. Зіновєв, В.А. Лефєвр, Г.П. Щєдровицький); *рефлексія як фундаментальний механізм самопізнання та само розуміння* (В.В. Знаков); *рефлексивні закономірності в управлінській діяльності* (А.В. Карпов, Г.С. Красовський, В.С. Лепський). У навчанні іноземних студентів основною концепцією рефлексії вважаємо саме особистісний напрям, оскільки рефлексивна позиція іноземця стосовно професійної діяльності передбачає осмислення, аналіз і корекцію особистих професійних знань та умінь і, як наслідок, – розвиток особистісних ресурсів, завдяки чому здійснюється саме професійне зростання особистості. Таким чином рефлексія є могутнім засобом і регулятором процесу самовдосконалення особистості іноземного студента.

Основна частина. Вступ іноземця на 1 курс будь-якого українського університету декларативно свідчить про його готовність навчатися у групі з вітчизняними студентами. Водночас на практиці іноземці і викладачі, які з ними працюють, зіштовхуються з надзвичайною проблемою: іноземні студенти-першокурсники не здатні сприймати інформацію на рівні носія мовлення, оскільки підготовчі факультети, хоч і надають їм рівня мовної компетенції, але ця

компетенція стосується насамперед умов побутового виживання у країні навчання. Засади наукового стилю мовлення на підготовчому факультеті вивчаються узагальнено, не пристосовано для конкретної науки, крім того час, відведений для наукового стилю на початковому етапі навчання є вкрай обмежений через малий термін навчання іноземців на підготовчих факультетах. Набуття іноземцями навчального досвіду в українських університетах відбувається більш ефективно за умови актуалізації уваги студентів на необхідності проводити рефлексивну діяльність особистих професійних досягнень. Таким чином, важливим вбачається питання про взаємозв'язок навчальної діяльності студентів з рефлексією, котра спрямована на розвиток самосвідомості, осмислення й орієнтацію дій суб'єкта (інтелектуальна рефлексія), на самоорганізацію, рух через самопізнання й самоаналіз себе, свого стану – внутрішніх психічних актів, своєї розумової діяльності, цілісного "Я" (особистісна рефлексія), і через осмислення (аналіз) людиною особистості й діяльності партнера по спільній діяльності, взаємовідображення суб'єктами одне одного (міжособистісна рефлексія) з виходом на рефлексивну позицію студента.

Рефлексія детермінує всі інші професійні якості, тому навчальний процес у вищій школі має віднайти шляхи формування цілеспрямованого процесу рефлексії у студентів, починаючи з першого курсу.

Розвиток рефлексивних якостей у студентському віці дозволяє особистості відчувати та регулювати рівень своїх професійних умінь, не лише аналізувати особисті досягнення або негаразди, але й моделювати подальшу діяльність з урахуванням власних здобутків та помилок. Саме тому розвиток рефлексії необхідно починати з перших кроків формування професійних якостей, оскільки рефлексивність інтегрує, координує та організовує всі інші якості людини. Ступінь її сформованості виявляється у здатності координувати та інтегрувати особисті якості для ефективної реалізації професійної діяльності. Особливу цінність умінь рефлексивної діяльності набувають саме у організації навчання з іноземними студентами, оскільки особливістю їхнього навчання є індивідуалізований підхід до кожного студента, педагогічна підтримка викладача у роботі над аналізом як помилок, так і навчальних досягнень. Таким чином, доходимо висновку, що умінь рефлексивного підходу до особистого рівня професійних досягнень дають можливість іноземним студентам успішно виконувати навчальний план, актуалізуючи увагу на тих аспектах у навчальних дисциплінах, опанування якими є вкрай необхідним для набуття професійного досвіду.

Ще однією проблемою, пов'язаною з іноземними студентами, є їхнє перебування у загальній групі українських студентів. У цьому випадку проблема є спільною: для іноземних студентів, які не можуть опанувати навчальну інформацію у занадто швидкому для них темпі, і для українських студентів, які змушені слухати спрощені курси дисциплін, якщо

педагог викладає інформацію на рівні розуміння іноземця після підготовчого факультету [1].

Вирішення вищезазначених проблем у наданні якісних освітніх послуг як іноземним, так і вітчизняним студентам можливе, якщо університети підійдуть до цього комплексно – в організаційному та методичному плані. Вбачається доцільним створення окремих інтернаціональних груп іноземних студентів, у яких вони будуть почуватися комфортно, оскільки у таких групах відбувалося навчання на підготовчому факультеті.

Якщо такі групи створюються, викладачі вирішують методичну проблему – адаптувати навчальну інформацію для рівня іноземного студента, що закінчив підготовчий факультет. Для цього педагогам спеціальних (особливо фахових) дисциплін слід працювати в тісному контакті з викладачем мовної підготовки іноземця. На заняттях з мовної підготовки в іноземних студентів формуються навички користування і володіння основними парадигматичними зв'язками наукового стилю мовлення. Якщо викладач-фахівець знатиме, яким мовним апаратом володіють на даному етапі навчання його студенти, він матиме можливість пристосувати інформацію з фахової дисципліни до рівня їхнього розуміння. Слід зазначити, що для груп іноземних студентів мають бути створені особливі програми з дисциплін, в яких можливим вважається корекція тем відповідно рівня компетенції іноземців.

Водночас організована у такий спосіб адаптація навчальної дисципліни для оволодіння нею іноземцями містить негативний компонент. Створюється імітація пристосування обставин до людини, а не людини до обставин, тому, коли іноземний студент стає фахівцем, він може відчути шок від невміння адекватно орієнтуватись у звичайних професійних ситуаціях, оскільки протягом усіх років навчання у ВНЗ йому створювали особливі умови оволодіння фаховими дисциплінами. Тому таку практику особливої організації навчального процесу для іноземців з метою їхньої фахової підготовки можна вважати здебільшого хибною.

У більшій мірі проблема навчання іноземців виявляється, якщо створити окремі інтернаціональні групи вважається неможливим. Зазвичай це відбувається у межах підготовки тієї спеціальності, яку обирають небагато студентів – у такому випадку у групі з вітчизняними студентами навчаються і іноземні студенти. Часто навчання іноземців у такий спосіб перебігає неоднозначно. На перших курсах іноземні студенти переживають свого роду шок, оскільки маючи навички загального спілкування, не можуть зрозуміти інформацію, що надається викладачами у досить швидкому темпі для сприйняття іноземцем та містить багато наукових термінів і мовних комбінацій з ними.

У такому випадку викладачеві слід диференціювати спосіб подання інформації, активно використовуючи при цьому наочні засоби, як то таблиці, схеми, рисунки тощо. Окремо для іноземців, якщо вони є в групі слід зробити виписку термінів, які будуть використовуватися з певної теми (модуля). При такому підході

іноземні студенти активно залучаються до самостійної роботи зі словником та довідковою літературою. Слід зазначити, що інтенсивність самостійної роботи іноземців (у разі визначення викладачем вимог до дисципліни) досить висока, оскільки для того, щоб зрозуміти тему, їм недостатньо просто слухати лекції, а потрібно проробляти кожен мовний компонент тесту. Бажаною є система, коли тексти лекцій з дисциплін є на навчальному порталі університету. У цьому випадку іноземець має змогу в комфортному для нього темпі "проробляти" кожен тему. Самостійна робота іноземного студента має бути організована на засадах рефлексивної діяльності – лише тоді її наслідки стануть активними для професійного зростання іноземця. Для того, щоб рефлексія діяльності увійшла у іноземних студентів у звичку, слід застосовувати її елементи протягом кожного навчального заняття. Це можна здійснити, якщо упродовжувати в кінці заняття аналіз особистої діяльності. Дієвим способом є рефлексія, побудована за принципом незакінченого речення. У кінці кожного навчального заняття студентам пропонується письмово закінчити такі речення:

- "Сьогодні на занятті я зрозумів, розібрався..."
- "Я похвалив би себе за"
- "Після заняття мені захотілось...."
- "Було цікаво...."
- "Було складно...."
- "Тепер я можу..."
- "Мене здивувало..."

Слід зазначити, регулярно проводячи таку роботу, студенти досягають рівня рефлексії, переведеної у звичку, і вона стає постійною якістю особистості, яка дозволяє досягати ефективності будь-якої (не лише професійної) діяльності.

Звісно, кожен викладач намагається створити достатню методичну базу з навчальної дисципліни, однак у організації навчання іноземців високий рівень методичного забезпечення може мати зворотній негативний наслідок – іноземний студент, маючи змогу опрацювати інформацію самостійно, може перестати відвідува-

ЛІТЕРАТУРА

1. Булгакова Н. Б. Наступність у навчанні іноземних студентів у системі "пропедевтична підготовка – перший курс вищого навчального закладу" / Н. Б. Булгакова // Соціалізація особистості. – К. : Логос, 2000. – Вип. 2. – С. 104–111.
2. Васильєва М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : автореф. дис. ... д. пед. н. : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / М. П. Васильєва. – Х.: ХДПУ імені Г. С. Сковороди, 2004. – 38 с.
3. Калашникова С. Б. Интенсификация предвузовской подготовки иностранных студентов на основе личностной ориентации обучения : дис. ... к. пед. н. : спец. 13.00.08 "Теория и методика профессио-

нального образования" / С. Б. Калашникова. – Ростов н/Д, 2002. – 211 с.

ти аудиторні заняття з фахових дисциплін. Саме тому завданням викладача є своєчасне визначення некомпетентності іноземця в аудіюванні з фахових предметів. Справа в тому, що коли людина просто читає тексти, у неї формується розуміння письмового мовлення, але навички усного мовлення при цьому не розвиваються. Виникає ситуація, коли іноземець (за умови його ретельної активної рефлексивної діяльності) досить швидко реагує на питання у письмовому вигляді – і дає на них відповіді, і зовсім не розуміє викладача під час усного спілкування. Саме тому викладач має дати іноземним студентам відповідну установку на обов'язкову присутність на аудиторних заняттях.

Причиною невідвідування іноземними студентами аудиторних занять часто стає підвищена тривожність, пов'язана з особистим відчуттям некомпетентності у порівнянні з вітчизняними студентами. Зважаючи на це, педагогу слід на початку викладання дисципліни визначити вимоги для іноземних студентів. Так, на індивідуальній консультації, на яку запрошуються лише іноземці, слід надати їм розроблений заздалегідь план вивчення дисципліни, визначивши при цьому в який спосіб буде проводитись перевірка рівня знань студентів з дисципліни. Перевірку знань в іноземців можна проводити також на індивідуальних консультаціях. Таким чином, іноземці будуть упевнені, що умовою оволодіння ними предметом є обов'язковість їхньої присутності на аудиторних заняттях та інтенсивна самостійна робота, яка здійснюється на засадах рефлексивної діяльності.

Висновки. Формування готовності іноземних студентів до професійної діяльності є більш ефективним за умови організації у навчальному процесі їхньої рефлексивної діяльності. Методично обґрунтоване застосування прийомів саморефлексії стосовно іноземних студентів сприяє підвищенню їхніх професійних знань, умінь, якостей та забезпечує адекватність їхньої самооцінки.

нального образования" / С. Б. Калашникова. – Ростов н/Д, 2002. – 211 с.

4. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции : Конспект лекций. – М.: Изд-во МГУ, 1971. – 40 с.

5. Педагогическая энциклопедия / [глав. ред. А. И. Каирова]. – М. : Сов. энцикл., 1988. – Т.3. – 880 с.

Савчин М. Рефлексія як механізм вдосконалення професійної діяльності фахівця / М. Савчин, М. Студент // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 2. – С. 137–146.

6. Ткачев С. И. Подготовка будущего учителя к формированию политической культуры школьников : дис. ... к. пед. н. : спец. 13.00.01 "Теория и история педагогики" / С. И. Ткачев. – Х., 1994. – 121 с.

Подано до редакції 22.03.13